

LITUANISTINIS SAJŪDIS XIX A.

XIX amžiaus pradžia lietuviškuoju sąjūdžiu ir raštais ligi šiol daugiausia buvo domėjęsi profesorai Mykolas ir Vaclovas Biržiškai, Augustaitis ir bent kiek Janulaitis. Autoritetingiausias ir populiariausias šio laikotarpio tyrinėtojas ypačiai buvo M. Biržiška. Populiarus yra ir pastarojo mokslininko metodas, artimas pozityvistiniam — bus rūpes-tingiausiai literatūrinius, ypačiai bibliografinius, biografinius faktus suregistruoti ir juos dokumentuoti.

Dr. V. Maciūnas savo disertacijoje pasirodė labai talen-tingas prof. M. Biržiškos mokinys ir savo pasirinktąją temą ir metodu. Jis pasiėmė gilintis į savo mokytojo pamėgtąjį laiko- tarpį — 19 amžiaus pradžią.

Šį laikotarpį tyrinėdamas, autorius kokių naujų prob-lemų nesiima spręsti. Jis tik konstatuoja įžangoje, kad aušri- ninkų sąjūdis savo šaknis turi 19 amžiaus pradžios sąjūdyje, ir toliau dėsto, kad to laikotarpio sąjūdis yra padaras politinių ir kultūrinių aplinkybių, kad jis reiškėsi kalbos, istorijos, tau- tosakos susidomėjimu ir tyrinėjimu. Šitos tezės nėra naujos. Jos pažįstamos iš Augustaičio, Biržiškos, iš Tumo. Tačiau autorius teisingas sakydamas, kad vis dėlto savo knygoje jisai duoda daug ką nauja. Būtent, jis duoda gausiai naujos medžiagos, paremtos iš archyvų, iš nepažįstamos šiaip lite- ratūros. Šita medžiaga jis paryškina, papildo ir doku- mentuoja šiaip pažįstamas tezes. Pvz., pažymėtinai atsklei-

džia lietuviško gyvenimo reiškinius autoriaus surinktos žinios apie masonų ir šbravcų rolę, žinios apie populiarėjusią manierą falsifikuoti neva lietuviškus senovinius tekstus; naujoviškesnis, pilnesnis čia Poška ir kiti veikėjai.

Lietuvių gyvenimo ir literatūros faktus buvo įprasta atitraukti nuo kitų tautų ir analizuoti juos „uždaromis durimis“. Maciūnas čia eina naujesniu ir teisingesniu keliu. Jis „duris atidaro“, jis sugretina lietuviško gyvenimo faktus su lenkiškaisiais, su vokiškaisiais, Didžiosios Lietuvos įvykius su Mažąja Lietuva. Tokio sugretinimo rezultatas: tas sąjūdis, kuris kilo Lietuvoje 19 amžiaus pradžioje, yra artimame kontakte su Europos faktais ir idėjomis, kurios užgriebė Lietuvą per vokiečius, rusus ir ypačiai lenkus. Pažymėtinas autoriaus preciziškas priešastingumo ieškojimas. Konkrečiais veikalais ir citatomis jis nurodinėja tokio priešastinio kontakto pėdsakus. Dėl to autoriaus veikalas ir atrodo toks gausiai inventarizuotas, o mažiau problemingas.

Autorius labai kruopščiai, rūpestingai yra pasekęs domėjimąsi kalba, istorija ir tautotyra ir tokiu būdu parodęs 19 amžiaus pradžios lietuvių dvasios žymes. Bet ta dvasia objektyvavosi ne tik kalbos, istorijos ar tautotyros branžinimu, o iš konkrečių lietuviškojo žodžio vartojimų. Iš pradžių tas žodis buvo „makaroniškas“, toliau grynėjo, pagaliau pavirto dailiuoju poetiniu žodžiu. Būtų pravertę pasekti disertacijoje ir šis kūrybinio žodžio kelias.

Į Maciūno veikalą galima žiūrėti ir kaip į enciklopedinę santrauką bei sistemingą išdėstymą visų tų minčių, kurios kalbamuoju objektu buvo kitų paskelbtos. Tuo atžvilgiu šis veikalas yra nepamainomos vertės.

Vincas Maciūnas, *Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje*. Disertacija Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto daktaro laipsniui gauti. Atspaudas iš *Darbų ir Dienų* VIII tomo. Kaunas, 1939. 344 psl.